

ФРАНСУА РАБЛЕ И ЕТЈЕН ТАБУРО

— Придонес кон изучуењето на Раблеовото
влијание во XVI век —

од

ГОРГИ ШОПТРАЈАНОВ

Раблеовото влијание на неговите современици и на генерацијата што дошла после него било многу големо и јако. Тоа влијание било толку силно што слободно може да се рече оти Рабле доминира над целата епоха. Да споменеме дека Ноел ди Фај (Noël du Fail), познат писател од XVI век, бил под влијанието на Раблеовиот реализам¹). Освен тоа, писатели на раскази од крајот на XVI век, како Гијом Буше (Guillaume Bouchet), Бероал де Вервил (Béroald de Verville) и многу други, се под видно влијание на Раблеовото творчество²). Жан Платар, познатиот француски литературен историк и еден од најголемите познавачи на францускиот Ренесанс, го споменуе и Етјен Табура³), но не објаснуе и точно не определуе во кој смисол и во каква мерка Табура е под влијанието на Рабле. Уште пред Ж. Платара, Сент-Бев⁴), кога ги избровуе последователите на Рабле, го споменуе и Е. Табура и тврди оти наративниот дел од творчеството на Ет. Табура, особено неговите *Apophtegmes du sieur Gaulard* и *Escraignes dijonnaises*, припаѓаат кон бројот од имитациите на „лошиот Рабле“, т. е. на оној дел од Раблеовото творчество што е полно со распашана веселост, комедијантска распуштеност и привидна буфонерија.

¹) Philipot (E): *La vie et l'oeuvre de Noël du Fail, gentilhomme breton*. Paris, Champion, 1914; passim.

²) Види: Boulenger (J): *Rabelais à travers les âges*. Paris, Le Divan, 1925; стр. 9—19

³) Plattard (J.): *La vie de François Rabelais*. Paris et Bruxelles, 1928; стр. 244. Сравни: Plattard (J.): *Etat présent des études rabelaisiennes*. Paris, 1927; стр. 88.

⁴) Sainte-Beuve: *Tableau historique et critique de la poésie française et du théâtre français au XVIe siècle*. Paris, Charpentier, 1869; стр. 271.

Во својата студија за Табуро де Акор⁵⁾ ние го докажавме несомненото Раблеово влијание на Табуро. Покажавме оти, за Табуроа, Рабле е голем творчески дух, вистински учител, писател со голема творческа сила, уметник кој не може да се надмине. Во еден епиграм, на кого сме присилени да потсетиме, дижонскиот писател Табуро вели за веселиот „Медонски поп“ дека неговиот смев го надминуе мајсторството на најголемите и најпризнатите писатели од тој род:

Rabelais rit de telle grâce
Que les plus sçavants il surpasse,
Que dirons—nous de son esprit,
S'il fait un sérieux escrit⁶⁾.

И верно, Раблеовото дело, со огромно значење не само заради енциклопедиското содржание и изнесените филозофски напредни мисли, ами и заради неговата художествена концепција и демократската тенденција, претставуе видна дата во литературното развитие на Франција. За разлика од назадничавите или безидејните литературни творби од средните векови, па дури и од ренесансните прозни литературни творби, Раблеовиот прогресивен идеен миороглед и борбен став за човечки слободи и морално возродуење, бргу станал популарен и бргу се раширил не само во Франција, ами и надвор од неа^{6a)}. За тоа не е чудо што имитаторите на неговите творби се многубројни.

Ние имавме можност да ги додирнеме сличностите меѓу Рабле и Табуро, па дури и да утврдиме директно влијание што бесмртниот Рабле го извршил на интересниот Табуро. Овде поподробно ќе го проучиме тоа влијание и ќе изнесеме нови факти кои ги доближуат овие двајца француски писатели и ја покажуат големината и јачината на влијанието што учителот ја извршил над својот ученик.

*

* * *

Познато е дека една од карактеристиките на лугето од ренесансот е нивното тежнење кон слобода, тежнење да

⁵⁾ Choptrayanovitch (Georges): *Etienne Tabourot des Accords. Etude sur sa vie et son oeuvre littéraire*. Dijon, Belvet, 1935; стр. 132 и сл. Треба да се спомене дека современниците на Табуро, па дури и генерацијата пред него, многу го ценеле и фалеле Раблеа. За тоа, види; Petit de Julleville: *Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900*, Paris, A. Colin, Tome III; стр. 40—42. Sainéan (L.): *L'Influence et la réputation de Rabelais*, Paris, Gamber, 1930; passim. Cf. Дживелегов (А.К.): *Рабле (in Историја француској литературџури*, Изд. Академии Наук СССР, Москва—Ленинград, 1946. Том I, стр. 265 и 267).

⁶⁾ *Les Touches du sieur des Accords*, Paris, J. Richer, 1588. Chap, 30, livre IV.

^{6a)} Види: Дживелегов, *Цит. место*, стр. 250—267.

бидат слободни во сè: во начинот на својот живот, како и во искажуењето на своите мисли и чувства. Интелектуалците од епохата на Ренесансот сакаат да ги раскинат старите, средновековните стеги, сакаат да се осекаваат слободни, сакаат да го осетат полниот, реалниот живот, сакаат да ги осетат дури сите наслади од животот. Затоа и голем дел од тогашните литературни творби се искрен одраз на таа радост од животот и такво желание за животот. Оттаму и честата „фриволност“ кај мнозина писатели и големиот успех на такви творби.

Благодарение на тоа, во француската литература од XVI век е создадено литературно течение со реалистични и демократски тенденции, со Бонавантир де Перие (*Bonaventure des Perriers*) и Франсуа Рабле (*François Rabelais*) на чело, кои јасно се противставуваат на аристократскиот естетизам, чија традиција, паралелно со таа од првото литературно течение, иде уште од средновековната епоха. Табуро, макар дека бил од аристократско потекло, се приклучил кон литературното течение со демократски и реалистични тенденции. Затоа, како и Рабле, Табуро, запознат со грчкото и римското минато и културните постиженија во Италија и во својата земја, како и сите други хуманисти, си става во должност да ги шири во Бургундија научните и литературните придобивки на своето време. Но, за разлика од претставителите на чистиот интелектуализам и апстрактната наука, Табуро, како и Рабле, со цел неговите творби да бидат достапни и разбрани од што поголем број луѓе, од широките народни маси, во своите литературни творби внесуе народни наративни елементи, весели и примамливи случки и приказни, често пати со сомнителна литературна стојност, но наративни елементи и приказни што неговите современици ги сакале и барале сообразно со тогашниот литературен вкус и сатиричните тенденции на епохата⁷⁾.

По вкусот, кој е близок на народот, по популарната концепција на нивните творби, по достапноста на народот излагање и особено по „галскиот“ смев, по народниот дух што владее во нив, по директниот стил, по отвореното и беззаобиколки искажуење, по народните изрази и зборови, по народниот начин на искажуење, Рабле и Табуро многу си личат. Како што Сент-Бев го спомена, и во тој поглед Табуро е последовател на Рабле. Неговите *Bigarrures*, *Escaignes*

⁷⁾ Голем дел од француските литературни творби од XVI век имаат комичен и сатиричен вид и претставуваат особен литературен род, кој тогаш бил во мода. Види за тоа: Toldo (P.): *Etudes sur la poésie burlesque française de la Renaissance* (in *Zeitschrift für romanische Philologie*, XXV, 1901).

dijonnoisesu Apophtegmes du sieur Gaulard се полни со Раблеовски хумор, смев и дух, сатира во вид на шеги, подигравки, комедијантски смешки и досетки, со какви изобилствуе „многу смешниот“ Гаргантуа. Верујќно затоа Табуро добил прекор „Рабле на Бургундија“ («Rabelais de la Bourgogne»). Но треба да се подвлече и тоа дека популарниот вид и простонародниот начин на искажуење и претставуење во творбите на Рабле и Табуро, ги доближуе овие двајца писатели и прави при споменуење името на едниот да се евоцира и името на другиот.

По примерот на Рабле, Табуро, во својата збирка *Contes facétieux du sieur Gaulard*, на Голара, својата измислена личност, како Рабле на Гаргантуа, му припишуе многубројни смешки, шеги, смешни анегдоти, случки и баналности, кои, по својата концепција и содржание, многу потсетуат на Раблеовото дело. Директни заемки нема, но народните фолклорни елементи, народните обичаи, народните смешки и досетки, кои за прв пат така јубилно се употребени од Рабле, потоа лесниот смев, саркастичниот хумор и острата сатира на сè што е назадничаво и искусствено, на сè што не е во духот на народните чувства, многу потсетуе на Раблеовото сатирично и карикатурално дело. Директно и конкретно сравнуење не може да се направи, но несомнено може да се осети и констатира општиот дух и тенденција што провејават низ творбите на обајцата писатели. Тоа е нешто што се осекава, но не може точно да се определи и дефинира.

Спорот околу *Петата Книга на Пантагруел (1562)* уште не е престанат. Има многубројни докази по кои се заклучуе дека Рабле е нејзиниот автор, но извесни литературни историчи и критичи уште сметаат оти Рабле не ја напишал целата книга⁸⁾ и дека подоцна таа од други била дополнета и преиначена.

Од значење е за односите меѓу Рабле и Табуро тоа што Табуро, во своите *Bigarrures (1582)*, прв, колку што тоа е познато, го покренал прашањето за авторството на *Петата Книга*, со тоа што вели оти таа се „припишуе на недостижниот“ Рабле⁹⁾, макар дека на истото место констатира оти Рабле „прекрасно ја опишал“ епизодата во која Раминагробис ги покануе своите муштери, а која што Табуро, од своја страна, ја преработил и исползувал во своите *Bigarrures*.

⁸⁾ По тој спор види: Marty-Laveaux: *Les oeuvres de Maître François Rabelais*. Paris. Lemerre, 1869—1903, tome IV; Petit de Julleville: *Цитираниот труд*, том III, стр. 42—3; Boulenger (J.): *Edition critique de l'Isle Sonnante (in Revue des Etudes Rabelaisiennes, 1905, tome III)*; Plattard (J.): *La Renaissance des Lettres en France*. Paris, A. Colin, 1931; стр. 60.

⁹⁾ *Bigarrures*, ch. XX; сравни: Plattard (J.): *La vie de François Rabelais*, стр. 233.

Ние имавме можност да утврдиме извесно директно влијание што Рабле го извршил над Табуроа¹⁰). Епизодата, имено, кај што отец Фредон од Роблеовата *Пета Книга на Пантагруел* дава едносложни одговори на Панирж, а тоа е најинтересното и најкомичното место во целата таа *Пета Книга*, го инспирирала Табуроа за една песна со едносложен одговор на крајот на стиховите, чија што традиција, макар слаба и незнатна, оди од средновековната епоха, преку Кристин де Пизан и Маро, па сè до Табуро.

За поголема потполност, ние ќе го цитираме местото што Табуро го имитирал а и самата негова песна. Еве ја најпрвен Раблеовата епизода:

Panurge: Frater Fredon, fredonant, fredondille, où est la garce? Fredon: Bas.

Pan. En avez-vous beaucoup ceans? Fr. Peu.

Pan. De quel drap les vestez-vous? Fr. Neuf.

Pan. Combien voudriez-vous? Fr. Cent.

Pan. Où les tenez-vous cachées? Fr. Là.

Pan. Qu' employez à les vestir? Fr. Drap.

Pan. De quel drap les vestez-vous? Fr. Neuf.

Pan. De quelle couleur est-il? Fr. Pers.

Pan. Leur chaperonnage quel? Fr. Bleu.

Pan. Leur chaussure quelle? Fr. Brune.

Pan. Tous les susdits draps quels sont-ils? Fr. Fins.

Pan. Qu' est-ce de leurs souliers? Fr. Cuir.

Pan. Mais quels sont-ils volontiers? Fr. Ords.

Pan. Ainsi marchent-en place? Fr. Tost.

Pan. Venons à la cuisine, je dis des garces, et sans nous haster espluchons bien tout par le menu. Qu'y a-t-il en cuisine? Fr. Feu.

Pan. Qui entretient ce feu-là? Fr. Bois.

Pan. Ce bois icy quel est-il? Fr. Sec.

Pan. Des garces susdites, j'en suis de moitié, comment les nourrissez-vous? Fr. Bien.

Pan. Que mangent-elles? Fr. Pain.

Pan. Quel? Fr. Bis.

Pan. Et quoy plus? Fr. Chair.

Pan. Mais comment? Fr. Rost.

Pan. Mangent-elles point soupper? Fr. Point.

Pan. Et de pâtisserie? Fr. Prou.

¹⁰) Види Choptrayanovitch (G.): *Etienne Tabourot des Accords*, стр. 181—204.

- Pan. J'en suis: mangent-elles poissons? Fr. Si.
 Pan. Comment? Et quoy plus? Fr. Oeufs.
 Pan. Et les aiment? Fr. Cuits.
 Pan. Je demande comment cuits? Fr. Durs.
 Pan. Est-ce tout leur repas? Fr. Non.
 Pan. Quoy donc, qu'ont-elles d'avantage? Fr. Boeuf.
 Pan. Et quoy plus? Fr. Porc.
 Pan. Et quoy plus? Fr. Oyes.
 Pan. Quoy d'abondant? Fr. Jars.
 Pan. D'abondant? Fr. Coqs.
 Pan. Qu'ont-elles pour leur saulce? Fr. Sel.
 Pan. Et pour les friandes? Fr. Moust.
 Pan. Pour l'issue du repas? Fr. Ris.
 Pan. Et quoy plus? Fr. Laict.
 Pan. Et quoy plus? Fr. Pois.
 Pan. Mais quels pois entendez-vous? Fr. Verds.
 Pan. Que mettez-vous avec? Fr. Lard.
 Pan. Et des fruicts? Fr. Bons.
 Pan. Quoy? Fr. Cruds.
 Pan. Plus? Fr. Noix.
 Pan. Mais comment boivent-elles? Fr. Net.
 Pan. Quoy? Fr. Vin.
 Pan. Quel? Fr. Blanc.
 Pan. En hiver? Fr. Sain.
 Pan. Au printemps? Fr. Brusq.
 Pan. En esté? Fr. Frais.
 Pan. En automne et vendange? Fr. Doulx¹¹).

Овој дијалог меѓу Паниржа и Фредона го инспирирал Табуроа, кој, од како исползувал исти такви елементи од еден расказ на Банавангир де Перие¹²), целиот предмет го збил, му дал поголема живост, веселост и поетска обработка:

Frère voudrez-vous bien
 Sans vous forcez de rien
 Ny estre destourné
 De votre disné,
 Repondre a mes propos?
 Ouy. Quel est l'Abbé? gros.
 Le visitez-vous onc? point.
 Et où demeure-t-il? long.
 Où est le prieur? pres.
 Quels sont les moines? rés.
 Estudiez-vous? rien.
 Comment vous portez? bien.

¹¹; *Pantagruel*, livre V, chapitre XXVIII, (Сравни: *Oeuvres de Rabelais*, éd. J. Plattard, tome V; стр. 101—106.

¹²) Види: Шоптрајановиќ (G.): *Цитираниот труд*, стр. 134—135.

Qu'avez vous souvent? faim.
 Et que mangez-vous? pain.
 Quel est votre pain? bis.
 Quels sont vos habits? gris.
 Qu'aimez-vous l'hiver? feu.
 Quand priez-vous Dieu? peu.
 Qu'avez-vous souvent? oeufs.
 Combien en avez? dix.
 Et qu'avez-vous encore? ris.
 En quoi rien encore? paix.
 Et en Caresme? noix.
 Comment mangez-vous? cois.
 Combien estes-vous? trois.
 Combien de garces? cinq.
 Combien en faudrait? vingt.
 Quels sont vos valets? sots.
 Qu'aimez-vous le mieux? pots.
 Que faut-il dedans? vin.
 Et laissez-vous rien? brin.
 Quels les voulez-vous? clairs.
 Qu'aymez-vous avec? chairs.
 Du veau ou mouton? bon.
 Que faistes-vous peu? don.
 Quels sont vos habits? ords.
 De quel dnap sont-ils? forts¹³⁾.

Треба да се спомене дека формата на оваа стихотворба со едносложен одговор, макар дека има извесна традиција во француската литература¹⁴⁾, кај Табуро добива оригинален вид и, како таква, претставуе совршенство во тој род.

* * *

Не треба да се мисли оти Рабле за луѓето од неговото време претставуел, како што тоа легендата вели, „весел поп од Медон“. Ако тој, во духот и по вкусот на времето, е полн со буфонерија, распуштеност, весело настроение, распашана веселост и сатиричен хумор, ако со сè тоа ги развеселуел своите современици и, во тој смисол, многу влијаел на извесни писатели, меѓу кои и на Табуро, не значи оти неговите современици не можеле да го оценат вистинското значење на неговото грандиозно дело и да ја разберат неговата цел. Неговите современици, а Табуро меѓу првите, во множеството од незначителни епизоди во делото на Рабле, нашле многу

¹³⁾ *Bigarrures*, livre I, chapitre XX; Choptrayanovitch, *Op. cit.*, стр. 132—136.

¹⁴⁾ Пак таму, стр. 137.

сериозни и оправдани нападки, една смислена критика на тогашното положение и состојание во Франција, и ја сфатале целта на таа критика. По такав начин, во Раблеовото дело нашле многу длабоки мисли, директни сугестии, во негативното нашле позитивно, во сатирата-конструктивност, во карикатурата — нужност, лошото да се замени со доброто. Освен това, јасно искажаните идеи и мисли на Рабле, позитивниот и конструктивниот дел од неговото творчество, бргу биле правилно сфатани. Особено педагошките погледи на Рабле биле правилно оценети и извршиле големо влијание. И затоа не е никакво чудо што и Табуро, и во това отношение, потпаднал под влијанието на напредните Раблеови педагошки погледи.

Како што ќе видиме, Рабле извршил влијание не само на поетското творчество на Табуро, ами и на неговите педагошки и идејни погледи. Ние и на друго место, доколку местото и времето ни допушташе, покажавме извесни допирни точки во педагогијата на Рабле и Табуро¹⁵). Сега изнесуеме и други факти.

Рабле и Табуро, заедно со другите хуманисти, како рушители на стариот схоластичен систем во педагогијата, во ролјата своја како хуманисти и пропагатори на новиот, напредниот и ефикасниот систем во воспитанието, биле на иста линија. Табуро, освен това, и по својата должност како одборник на Дижон, кај што бил натоварен со училишни работи и требало, това е познато од неговата биографија, да интервенира за правилното поставуење и разрешуење на разни училишни прашања, потоа, како родител и активен воспитател на своите деца, имал можност да се запознае со тогашното училишно состојание, со наставните методи, со училишните проблеми и со тогашните педагошки принципи и да, спрема това, биде присилен за сè това да размислуе и, конечно, своите мисли за воспитанието да ги изнесе во една расправа¹⁶). Голем дел од мислите и идеите во неа, до извесна мерка, личат или се под влијанието на педагошките погледи на бесмртниот Рабле.

Како и Рабле, Табуро е еkleктичар во изборот на творбите што треба да се дадат за четиво на децата. И Табуро, како Рабле, се потсмева на тогаш многу употребуениот „грчки и латински јазик на француски“, онаа смешна мешаница од јазици, препорачуе да се даваат на децата оригинални и избрани текстови од античните писатели, кои имаат несомнена литературна вредност. Таа „лектира“ не би тре-

¹⁵) Пак таму, стр. 181—204.

¹⁶) *Quelques traits utiles pour l'institution des enfans (Bigarrures, liv. IV).*

бала да трае повеќе од три до четири часа дневно. Кога ќе се земе под внимание тоа дека Понократ, учителот на Гаргантуа, на својот ученик му четел и објаснуел само три часа дневно¹⁷), тогаш ќе биде јасно оти Табуро, во тој смисол, можел да се повлијае од Рабле. Понократ, освен тоа, својот ученик Гаргантуа го воведуе меѓу образовани, „учени“ луѓе, »ès compaignies de gens sçavans«. А и Табуро, како Рабле, сака учениците „фамилијарно“ да се запознаваат со елементарните поњатија од географијата, геометријата, историјата, космографијата и другите науки, кои имале мал или немале никаков достап во схоластичното образование. Кусо речено, Табуро, како и Рабле, бара ново воспитание, такво воспитание што би било потпомогнато со пракса, факти и опит. Обајцата сакаат да воведат, што би рекле ние денеска, систем на очигледна и опитна настава. Обајцата бараат ученикот да се оспособи за практичен живот, во него хармонично да се развие интелигенцијата и вродената слобода на духот и да се оспособи за критично однесуење кон сè што го обиколуе¹⁸), педагошки принципи кои се во потполна противположност со схоластичниот систем на образованието и кои, за времето, претставуат нови и напредничави идеи во образователниот систем.

Табуро се занимавал и со практична педагогија и со секојдневниот училищен живот во Бургундија и посебно во Дижон. За нас е важно тоа што се занимавал и со непосредното воспитание на своите деца и што во тоа воспитание употребил и принципи, кои се навоѓаат кај Рабле. Со воспитна цел, стариот Етјен Табуро ги упатил до својот најстар син Гијом, што подоцна станал прочуен художник-архитект, уметник со несомнени дарби, следните совети:

Pour devenir vertueux
Fréquentez un homme honneste;
C'est un mal contagieux
De fréquenter une beste.
Prie Dieu de telle sorte
Comme si chacun t'oyoit,
Et avec tous te comporte
Comme si Dieu te voyoit¹⁹).

Овој на времето многу распространет епиграм, литературен род тогаш во мода, во кој Табуро препорачуе на сина

¹⁷) *Gargantua*, liv. I, ch. XXII.

¹⁸) Види: Compayré (G.): *Histoire critique des doctrines pédagogiques en France depuis le seizième siècle*. Paris, Hachette, 7e édition, 1904; том I, стр. 70—71; Plattard (J.): *L'Éducation de Gargantua* (in *Oeuvres de Fr. Rabelais*, éd A. Le Franc; том I, стр. XCIV и XCV).

¹⁹) *Les Touches du sieur des Accords*. Paris, Jean Richer, 1588; Livre VIII, стр. 21.

си да се движи меѓу чесни, воспитани луѓе, меѓу оние што имаат позитивни морални и интелектуални качества, потсетуе, особено првата строфа, со сите свои составни елементи, на едно место од правилникот на прочуениот манастир Телем:

»... En leur règle n'estoit que ceste clause:

Fay ce que voudras,

parce que gens libres, bien nez, bien instruits, conversans en compaignies honnestes, ont par nature un instinct et aiguillon qui tousjours les poulse à faitz vertueux et retire de vice, lequel ilz nommoient honneur.«²⁰⁾

Освен тоа, извесни места од прочуеното писмо што Гаргантуа го упатил на сина си Пантагруел, студент во Париз²¹⁾, во кое што Рабле го критикуе схоластичното воспитание и ги препорачуе културните придобивки на Ренесансот и новото воспитание што хармонично ги развива сите човечки способности²²⁾, полни се со елементи што Табуро, верујќи, ги имал во свеста кога ја составуел својата педагошка расправа и го пишуел цитираниот епиграм. Да би могло да се направат сравнение со цитираниот епиграм што Табуро го упатил на сина си Гијом, ќе изнесеме извесни места од писмото на Гаргантуа што го упатил на сина си Пантагруел:

»Non doncques sans juste et equitable cause je rendis graces a Dieu, mon conservateur, de ce qu'il m' a donné pouvoir veoir mon antiquité chenuë refleuir en ta jeunesse; car, quand par le plaisir de luy, qui tout regist et modere, mon âme laissera ceste habitation humaine, je ne me reputedenay totalement mourir, ains passer d'un lieu en aultre, attendu que en toy et par toy jè demeure en mon image visible en ce monde, *vivant, voyant et conversant*²³⁾ entre gens de honneur et mes amys comme je souloys, laquelle mienne conversation a esté, moyenant l'ayde et grace divine, non sans peché, je le confesse, (car nous pechons tous et continuellement requerons à Dieu qu'il efface nos pechéz), mais sans reproche²⁴⁾.

Et ce que presentement te escrire n'est tant affin qu'en ce train vertueux tu vives, que de ainsi vivre et avoir vescu tu te resjouisses et te rafraichisses en courage pareil pour l'avenir²⁵⁾.

Parquoy, mon filz, je te admoneste que employe ta jeunesse à bien profiter en estudes et en vertus. Tu es a Paris, tu as

²⁰⁾ *Gargantua*, ch. LVII (*Oeuvres de Rabelais*, éd. A. Le Franc, том II, стр. 431).

²¹⁾ *Pantagruel*, ch. VIII (*Oeuvres de Rabelais*, éd. A. Le Franc, том III, стр. 98—109).

²²⁾ Plattard (J.): *L'Education de Gargantua* (*Loc. cit.*, том I, стр. LXXXVIII—LXXXIX; XCII).

²³⁾ Според коментарите на текстот (éd. A. Le Franc), *conversant* значи *fréquentant*. Курсивот е наш.

²⁴⁾ *Pantagruel*, éd. A. Le Franc, том III, стр. 100.

²⁵⁾ *Ibid.*, стр. 101

ton precepteur Epistemon, dont l'un par vives et vocable instructions, l'autre par louables exemples, te peut endoctriner«²⁶⁾.

Никогаш, и покрај толку големата зафатеност, Пантагруел нема да заборава ни добродетелта е најголемого постижение и, најнужното качество и дека сите човечки усилија треба да бидат управени кон тоа да ја достигнат. Човек, кој што основно не го познава творчеството на Рабле, кого, сосем погрешно, го беа нарекле „весел поп од Медон“, може да се изненади кога кај него ќе најде така јасно одредени морални принципи, какви што се тие изнесени во писмото на Гаргантуа до сина му Пантагруел. Воодушевен проповедник на здрав морал, Рабле во следниот цитат се појавуе како вистински педагог, кој од својот воспитаник бара исполнителност, точност, чесност, совесност, трпеливост, истрајност, вистинољубивост и цврст карактер:

»Mais-parce que, selon le saige Salomon, sapience n'entre point en âme malivoile et science sans conscience n'est que ruine de l'âme il te convient servir, aymer et craindre Dieu, et en mettre toutes tes pensées et tout ton espoir, et par foy formée de charité estre à luy adjoinct en sorte que jamais n'en soys desampré par péché. Aye suspectz des abus du monde. Ne metz ton cueur à vanité, car ceste vie est transitoire, mais la parole de Dieu demeure eternellemnt. Soys serviable à tous tes prochains et les ayme comme toy mesme. Revere tes precepteurs. Fuis les compaignies des gens esquels tu ne veulx point ressembler, et les graces que Dieu te a données, icelles ne roçoipz en vain . . . «²⁷⁾.

Основните елементи, моралните совети во цитираните текстови на двајцата писатели, Рабле и Табуро, се очигледно идентични и не е исклучено ни вториот е под влијанието на првиот. Но треба да се спомене и тоа дека и Монтењ во VIII глава (*De l'art de conferer*) од своите *Eseji* формулира исто таква мисла и дава идентични морални совети:

»Comme nostre esprit se fortifie par la communication des esprits vigoureux et reiglez, il ne se peut combien il perd et s'abastardit par le continuel commerce et frequentation que nous avons avec les esprits bas et maladifs«²⁸⁾.

Кога ќе се земе под внимание дека Табуро својата збирка епиграми, позната под заглавие *Les Touches du sieur des Accords* ја објавил 1585 год.²⁹⁾, а Монтењ VIII глава (*De*

²⁶⁾ Ibid., стр. 103.

²⁷⁾ Ibid., стр. 109. Cf. Compayré (G.): *Op. cit.*, стр. 81; Guizot (M.): *Méditations et études morales*. Paris, Perrin, 1889, стр. 375; Léaud (A.) et Glay (E.): *Ecole primaire en France*, Paris, 1934, стр. 16.

²⁸⁾ *Essais de Montaigne*, éd. P. Villey. Paris, Alcan, 1923; том III, стр. 184—185.

²⁹⁾ Choptrayanovitch (G.): *Op. cit.*, стр. 125.

l'art de conférer) од своите *Есеи* околу средината на 1587 год.³⁰⁾, тогаш евентуалното Монтењово влијание отпаѓа, а може да се помисли само на Раблеово влијание, кое е многу верувано. Од друга страна, тешко е да се утврди од каде му се тие мисли на Монтењ. Вистина, тие не се нови, но во секој случај е карактеристично што се навоѓаат кај овие тројца писатели кои во XVI век се занимаваат со педагошки проблеми.

Како што това го констатира Компере³¹⁾, а со него се согласуат и некои други познавачи на предметот, што впрочем јасно се гледа и од цитираните места од писмото на Гаргантуа до сина му Пантагруел, не може да му се префрли на Рабле оти го пропуштил создавањето на совеста во формирањето на воспитаниците. Напротив, Рабле му дава големо значење на моралното воспитание и на создавањето на совеста, кои сака да се развијат во духот на хуманистичките идеали на XVI век. Тежнението за знаење е сврзано со нуждата од чувствителноста на срцето и осетливоста на совеста. Освен това, целиот процес на Гаргантуовото воспитание, како што това го констатира и Компере³²⁾, се состоји во општење со образовани и морално оформени луѓе, како од нивниот пример би се создало тежнење за усилија со цел да се обогатуе интелигенцијата, да се уголеми знаењето, да се облагородуе душата и да се создаваат условија кои ќе позволат „срцето да биде раководено од честа“, како това го кажа Жан Платар³³⁾. По таков начин, создавањето на добар вкус и воодушевлението за работа сврзани се со возвишените чувства за чест и совест.

Платар веќе утврди оти Гаргантуовото воспитание не е лишено од религиозни чувства, што се гледа и од нашите цитати. Но треба да се подвлече дека Рабле, а това е случај и со Табуро, не сака тие чувства да се неодредени и апстрактни, ами да се мадри, умерено религиозни и сврзани со конкретни морални вредности. Треба да се подвлече особено това дека Рабле, со својот научен критицизам, со прокламирањето на нуждата од апсолутна слобода и подвлечениот реализам, не бил многу далеку од атеизмот³⁴⁾.

Треба да се спомене дека Пантагруеловото морално воспитание не е оригинално Раблеово творение и, спрема това, тие и таквите мисли Табуро можел да ги најде и кај други писатели и мислителци од своето време. Но, со оглед на това

³⁰⁾ *Essais de Montaigne*, том III, стр. 182.

³¹⁾ Цитираниот труд, том I стр. 86; cf. Guizot (M.), *Цитираниот труд*, стр. 376—377.

³²⁾ *Ibid.*, том I, стр. 77.

³³⁾ Plattard (J.): *La Renaissance des Lettres en France*, стр. 67.

³⁴⁾ Дживелегов, *Циџ. месџо*, стр. 261.

дека, како што тоа го подвлековме и покажавме, Табуро бил многу добро запознат со Раблеовите литературни творби, имаме основание да веруеме оти бил под влијанието на Рабле а не на некој друг писател.

А како е кај Табуроа? — Во вториот дел на епиграмот, и Табуро бара кај детето да се создаде совест, таа да се засилуе, животот да се води во морално спокојство и бодрост, кои ќе се достигнат со тоа што како добар пример би се земале луѓе што имаат несомнени морални качества и добродетелства, а, од друга страна, што би се избегавале лошите примери. Освен тоа, како и Рабле, Табуро бара, според духот на едно течение од она време, умерена и искрена побожност. Поведението и целиот живот воопште требало да бидат контролирани од мислата за присаствието на Бога, т. е. од нужноста за добродетелта и совеста, затоа што, кај Рабле како и кај Табуро, поњатието Бог е адекватно со поњатието совест. Таков е барем смисолот и значението што овие двајца писатели им даваат на тие две поњатија. Sprema ова, педагошките и моралните погледи на Рабле и Табуро се идентични. Заслугата на Табуро, следователно, е таа што тој ги видел, ги оценил и прифатил позитивните елементи од Раблеовата педагогија, која има големо општествено значење.

Спротивно мислење е искажано од познатиот историк на француска педагогија Компере, кој дури во седмото издание на својата *Критичка историја на воспитните доктрини во Франција* го споменуе Табуроа како педагог и го приклучуе кон Монтењовата педагошка школа^{34а}). Ние не би сакале да го отстраниме или да го намалиме влијанието што Монтењ го извршил на Табуро³⁵), но тоа е од друг вид и во друго направление. Во конкретниот случај, со оглед на изнесените факти и извршената анализа, ние сме склони да тврдиме оти влијанието на Рабле е многу поголемо од колку тоа на Монтењ и дека, следователно, Табуро, во тоа одношение, припаѓа повеќе кон Раблеовата од колку кон Монтењовата педагошка школа.

* * *

Сега, после големите постиженија реализирани во последните два века, педагошките принципи на Рабле и Табуро сосем се разбирливи, познати и широко распространети. Но во она време тие претставувале не само новост, ами и големи прогресивни потфати. Педагошките принципи на Рабле не можеле да извршат потполно и оправдано влијание над педагозите од следните столетија, затоа што Рабле, како и

^{34а}) Compaure (G.): *Op. cit.*, том I, стр. 112.

³⁵) Cf. Choptrayanovitch (G.): *Op. cit.*, стр. 181—202.

Табуро, под влијанието на новото време и изменетиот вкус, биле презрени и заборавени во XVIII и, донекаде, во XVIII век.

Макар колку допирните елементи од педагошките погледи на Рабле и Табууро да се јасни, сепак, сметаме оти треба да се објасни нивниот смисол и значење, да се изнесе нивната филозофска концепција и педагошко предназначение.

Уште во почетокот ќе треба да се подвлече дека филозофската и педагошката концепција на Рабле и Табууро се во тесна врска со филозофијата на Ренесансот и Хуманизмот.

Хуманизмот не е само ново литературно направление или нова филозофска школа, ами, покрај това, и нова ориентација на животот. Општеството, под влијание на новите економски, политички и културни фактори, се преуредуе и изменуе. Това се преориентира и бара нови морални вредности, нов смисол на животот, ново објаснуење на општествените односи. Затоа во оваа епоха се среќаваат многу педагози, многу трудови кои се занимаваат со педагогијата, како што е това случај и во втората половина на XVIII век. Затоа Рабле и Табууро, макар дека се писатели, како вистински и активни хуманисти, тие се занимаваат и со педагогијата. Тие се хуманисти по своето образование, по темпераментот свој, по вкусот свој, тие се хуманисти по својата незаситена љубопитност, по својот интерес и страст не само кон сè што се однесуе кон античноста, ами и кон современиот живот. Тие се хуманисти, а това многу ги зближуе, и по това што тој збор значава моралист, и затоа во својата педагогија големо значење отдаваат на моралната страна на воспитанието. Вистина, Рабле и Табууро се писатели, но по својата култура и по својот светоглед тие се слободни мислителци, кои, првиот влијаејќи на вториот, многу се интересираат за това што тогаш се викало „наука“, — за моралната и општествената страна на животот. Тие не се научници во правиот смисол на зборот (какви што тогаш имало), ами слободни духови и, за времето, прогреситни мислителци. Това се аматери и непрофесионални специјалисти, што е достаточнo да се објасни фактот што нивните педагошки погледи, идеи и мисли, до голема степен, не се систематизирани, стручно обработени и доследно развиени.

Вредноста и основноа на таа „наука“ се состои во това што се однесуе на човекот и што има за цел да го усоврши неговото знание и неговиот интелект. Обајцата писатели се трудат знанието да биде реално и потполно. Не само това, ами това реално знание да може да се асимилира или барем да допринесе на моралното и интелектуалното усовршуење. По таков начин, това треба позитивно да го обогати човешкиот дух и да го формира карактерот. А това усовршуење,

и по Рабле и по Табуро, треба да биде со упражненија и очигледна настава и, што е важно и општо за обајцата, со дружење со оние кои се подобри од воспитаникот. Според това, воспитанието не би требало да се добива само во училиштето, не би требало да е само на зборови, ами би требало да е жизнено, практично, активно, реално и живо. Тие сакаат да го упростат или поправо да го отстранат схоластичкото и вербалистичкото воспитание од она време. Следователно, тие сакаат да се формира здрав и уравновесен дух во училиштето на самиот живот.

Резюме

ФРАНСУА РАБЛЭ И ЭТЬЕН ТАБУРО

Георгиев Шоптраянов

В этой статье исследуются отношения между Раблэ и Табуро, двумя писателями из эпохи французского возрождения, и устанавливается влияние первого на второго.

Известно, что в XVI веке очень многие писатели подверглись влиянию Раблэ. В число их входит и Этьен Табуро, но до сего времени не определено, в каком отношении и до какой степени он был под этим влиянием. В этой статье автор ближе подходит к этому вопросу и определяет степень и характер влияния Раблэ на Табуро.

Прежде всего автор цитирует одну эпиграмму, в которой Табуро хвалит художество Раблэ, которого считает учителем и недостижимым мастером. Это является одним из немногочисленных доказательств популярности Раблэ в XVI веке.

Затем автор говорит о сходстве и общих чертах в произведениях обоих писателей, которые показывают, что Табуро воспринял мировоззрение и много характерных особенностей творчества Раблэ, за что получил название „Раблэ Бургундии“.

Вслед за тем автор констатирует, что Табуро, насколько это известно, был первым, который обсуждал вопрос о подлинности *Пятой книги*, говоря, что эта книга, „приписываемая неподражаемому“ Раблэ, является важным доказательством репутации Раблэ в XVI веке и интереса, вызванного его произведением. Кроме того, Табуро взял из *Пятой книги* Раблэ анекдот о том, как Раминагробис „любезно зазывает своих клиентов“. Автор этой статьи доказал и то, что фрагмент *Пятой книги*, в котором отец Фредон даёт односложные ответы на задаваемые ему Паниржем вопросы, дал Табуро повод написать стихотворение с односложным ответом, отличающееся и лучшей поэтической формой.

Наконец автор статьи установил некоторое сходство и точки соприкосновения педагогических взглядов Раблэ и Табуро. Вместе

с тем, сравнивая одну эпиграмму Табуро с некоторыми цитатами из произведений Раблэ и Монтэня, установил сходство принципов педагогических взглядов этих трёх писателей. Принимая во внимание то обстоятельство, что эпиграмма Табуро появилась в печати в 1585-ом году, а цитированный текст Монтэня в 1587-году, с большей вероятностью можно предположить, что Табуро скорее под влиянием Раблэ, чем Монтэня, и поэтому Табуро в большей степени является писателем педагогической школы Раблэ, чем Монтэня.

Résumé

FRANÇOIS RABELAIS ET ETIENNE TABOUROT

par

Georgi Choptrajanov

L'auteur de cette étude sur *François Rabelais et Etienne Tabourot*, étudie les rapports entre ces deux écrivains de la Renaissance française et détermine l'influence de Rabelais sur Tabourot, faisant ainsi une contribution à l'étude de la réputation et de l'influence de Rabelais au XVI^e siècle.

On sait que l'influence de Rabelais sur ses contemporains et sur les générations qui l'ont suivi a été très grande et très forte. Nombreux sont les écrivains qui ont été sous l'influence de l'art rabelaisien. Il est vrai qu'on a mentionné Etienne Tabourot et on l'a rangé parmi ceux qui ont suivi l'auteur de *Gargantua*, mais on n'a pas expliqué, d'une manière précise, dans quel sens et jusqu'à quel point Tabourot est resté sous l'influence de Rabelais.

D'abord, l'auteur de cette étude cite un épigramme de Tabourot, dans lequel celui-ci fait un éloge de l'art de Rabelais, qu'il considère comme un maître, une puissance créatrice qu'on ne peut surpasser. C'est une des preuves peu nombreuses qui montrent la réputation de Rabelais au XVI^e siècle.

Puis, faisant l'exposé des ressemblances et des traits communs à ces deux écrivains français, l'auteur de cette étude a constaté qu'ils se ressemblent par le devoir qu'ils se sont fait de propager les connaissances scientifiques et littéraires de leur temps. Il a constaté aussi que ces deux écrivains, afin de rendre leur oeuvre plus accessible au grand public et la rendre aussi plus attrayante et plus compréhensible aux masses populaires, ils y ont mêlé des éléments narratifs populaires et des histoires piquantes, si fréquents dans les ouvrages de ces deux écrivains. Vraiment, les *Bigarrures*, les *Escraignes dijonnaises* et les *Apophtegmes du sieur Gaulard* sont pleins d'esprit rabelaisien, d'humour sous forme de plaisanteries et de saillies bouffonnes, comme elles abondent dans l'«énorme» *Gargantua*, ce qui montre que Tabourot, là aussi, est sous l'influence de Rabelais. C'est, sans doute, pour cette raison que Tabourot fut surnommé «le Rabelais de la Bourgogne».

A l'instar de Rabelais, qui a créé *Gargantua*, Tabourot, dans son recueil intitulé *Contes facétieux du sieur Gaulard*, invente de toutes pièces le personnage de Gaulard et lui prête une série de plaisanteries, de facéties, de contes libertins etc., de sorte que l'esprit et l'art de ce recueil rappelle bien la conception et l'art de Rabelais. On n'y trouve aucun emprunt direct, mais il fait souvenir de *Gargantua* par l'esprit qui l'anime, esprit plein de verve populaire, de rire léger et de satire mordante. On peut constater aisément que le même souffle fait vibrer la trame de leurs oeuvres.

Dans la suite, l'auteur de cette étude, en examinant les rapports entre les deux écrivains en question, constate que Tabourot est le pre-

mier, autant qu'on puisse l'assurer, qui ait traité de l'authenticité du *Cinquième Livre*, disant que ce volume est «attribué à l'inimitable» Rabelais, fait important pour la réputation de Rabelais et l'intérêt que Tabourot portait à l'oeuvre du maître.

D'autre part, Rabelais a exercé une influence directe sur Tabourot, qui a tiré parti dans ses *Bigarrures* de l'anecdote de Raminagrobis du *Cinquième Livre* qui «gentiment invitait ses clients». L'auteur de cette étude a démontré aussi que le passage du *Cinquième Livre*, ou le frère Frédon donne des réponses monosyllabiques aux questions qui lui sont posées, passage qui est le plus intéressant et le plus amusant de tout le livre, a inspiré Tabourot qui, après avoir emprunté les mêmes éléments d'une nouvelle de Bonaventure des Perriers, a composé une poésie à réponses monosyllabiques, qui est d'une meilleure forme poétique.

Au cours de cette étude l'auteur a montré aussi certains points de contact entre les idées pédagogiques de Rabelais et de Tabourot. L'auteur a démontré que Rabelais et Tabourot, étant donné leur rôle d'humanistes et de propagateurs d'une nouvelle méthode d'éducation progressive plus efficace, sont tous deux ennemis du système scolastique et exigent que l'on introduise dans l'éducation ce qu'on appelle maintenant la méthode concrète d'enseignement, qui rendra l'élève apte à la vie pratique et qui développera en lui l'intelligence et l'esprit critique. Par le rapprochement d'un épigramme de Tabourot et de divers passages tirés de l'oeuvre de Rabelais et de Montaigne, l'auteur de cette étude a fait ressortir les idées essentielles et des vues pédagogiques identiques chez ces trois écrivains qui, au XVI^e siècle, ont traité de problèmes pédagogiques. Etant donné que l'épigramme de Tabourot est rédigée en 1585 et le passage cité des *Essais* de Montaigne en 1587, il faut abandonner l'idée d'une influence de Montaigne et affirmer que Rabelais seul a pu l'exercer. C'est ainsi que, après avoir examiné les faits rapportés dans cette étude et ailleurs, on est enclin à affirmer que l'influence de Rabelais est plus grande que celle de l'auteur des *Essais* et que, par suite, Tabourot, au point de vue pédagogique, appartient plus à l'école de Rabelais qu'à celle de Montaigne.
